

Werk

Titel: Copiosissima Evangeliorum Dominicalium Expositio

Autor: Bakius, Reinhardus

Verlag: Lungius; Schmidius

Ort: Lübeck; Schleusingae

Jahr: 1640

Kollektion: VD17-nova

Werk Id: PPN616188471

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN616188471> | LOG_0023

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=616188471>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

tamen patrifamilias (1.) contradixit, *murmuravit*, & ejus voluntati, audacter nimis, se oppofui, ideo reprobatur, & obtingit hoc illis omnibus, qui verbum vocationis nec audire nec vocanti Domino obtemperare volunt. Quod (2.) denarium hic operarius ex vinea ejectus accepit, hoc parabola non dicit, & fi maximè accepiffet, eo tamen non contentus est, salutem sperat, non à solo *Christo redemptionis illo denario sufficientiffimo*, sed potius ex operibus propriis, ideo rejicitur, & obtingit hoc illis omnibus, qui Christum, salutis nostræ siclum unicum aspiciunt. Licet (3.) hic laboraverit, non tamen hoc factum est in debita cordis simplicitate, sed operatur *ut invidus & superbus Murmurator*, qui cum omnibus superbis & arrogantibus DEO placere non potest, *Esa. 2. v. 12.* Patet itaq; ex hoc reprobato Vinitore, quod equidem rejiciantur aliqui, verùm non Dei, sed ipsorum propria culpa, proinde si hujus reprobati vitia fugiamus, si vocanti Deo obediamus, si soli Christo adhæreamus, ejusq; merito unice innitamur, si simplici corde & ad fidei testificationem benè agamus, siq; sub potenti Dei manu nos humiliemus & constantiam petamus, tunc nullum reprobationis periculum subesse poterit.

Dominica Sexagesimæ, Evangelium, Luc. 8.

 Um autem turba plurima conveniret, & ex singulis civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem. Exiit qui sementem faciebat, ad seminandum semen suum. Et inter seminandum aliud cecidit circa viam, & concalcatum est, & volucres cæli comederunt illud. Et aliud

aliud cecidit supra petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spinas, & simul enata spina suffocaverunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fructum centuplum. Hac dicens clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum Discipuli eius, dicentes: Quae est ista Parabola? At ille dixit: vobis datum est nosse mysteria regni Dei: Caeteris autem per Parabolas, ut videntes non videant, & audientes non intelligant. Est autem haec parabola: Semen est sermo Dei. Qui autem iuxta viam, hi sunt, qui audiunt, Deinde venit Diabolus, & tollit sermonem de corde eorum; ne credentes serventur. Nam qui supra petram, ii sunt, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt sermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audierunt, & a solitudinibus & divitiis ac voluptatibus vitae euntes suffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi sunt, qui corde honesto

ac bono audientes sermonem retinent, & fructum afferunt per patientiam.

Uc. 19. v. 41. conspectâ Hierosolymâ, cujus incolâ maxima ex parte paulo post pereundi, acerbè plorat Christus & copiosas fundit lachrymas. Hodierni certe Evangelii parabola tam tristis est & luctuosa, ut mirum non esset, si pius Ecclesiæ doctor, circa ejus expositionem, vel totus in lachrymas solveretur similiter. Concionator enim conscientiosus, amplissimum etiam habens auditorium, quid cogitare potest hodiernum explicaturus Evangelium? equidem Pastorum multi sunt, qui ob frequentem auditorum concursum lætantur, erigunt cristas, & nescio quid, ob vanum populi applausum, præ aliis sibi sumant: verum qui hanc probè consideraverit Parabolam, illi supercilium, quod ex amplo crevit auditorio, in ventos omne recedet. Certum quidem est, *excitat Auditor studium studiosus*, nec immeritò molestiam sedulo pastori ac nauseam parit, si fortè tot auditores habet, quot digitos in manibus, *sibiq; soli & Musis prædicasse vel cecinisse videtur*, id quod *Antigenidas cytharadus* populo minus placens dixit, & alius quidam interrogatus: *quot haberet auditores?* respondit: *ὅν θεὸς δέξα*, cum Deus decem; habebat enim unicum discipulum, & novem pictas in pariete Musas: sed, quid juvat aliquot etiam millia ante & circa se conspiciere auditorum, si illorum vix quarta pars salvetur & fidei assequatur finem? motus his cogitationibus in tantum est pius ille *Rostoch. Doctor Dn. Simon Pauli*, ut pro exordio hodie parabolæ dicat: *Ich bitte meine liebe Zuhörer wolten bedencken / wie es in meinem Gemüth stehe / wie mir vmbts Herzen / vnd mit was trawrigen Augen ich ansehe diesen grossen Hauffen? Denen gönne Ich zwar / als ihr gemeiner Diener vnd Prediger / das allerbeste / vnd wünsche von Herzen Grund / daß sie alle der ewigen Seligkeit theilhaftig seyn / wofür Väterlich ich Sorge trage: Aber dennoch / vermdghe heutiges Evangelii / muß Ich die Seligkeit absagen / nicht allein den Türcken / den Tattern / den Russen / den Jüden / den vnbusfertigen Papiisten / Ketzern / Lasterern vnd allen Gottlosen Verächtern des allein seligmachenden Wortes Gottes: Sondern Ich muß auch allhie öffentlich anzeigen / wenn dieser grosse Hauff in vier Theil vnterschieden würde / so würde*

würde selig nur der vierde Zuhörer / oder aber nur der vierde Hauff / da darentgegen in Ewigkeit sollen verworffen seyn drey ganzer Theil von euch / die ihr Gottes Wort fleißig höret vnd mit allem Eysen nach der Predigt lauffet. Hic exclamat: Ach wehe vber wehe! Ach Elend vber Elend! Ach Jammer vber Jammer! Ach lieber Gott wie werden so wenig Leut selig! Ach frommer Gott wie werden so vberaus viel Menschen verlohren! Wehe vnsern eysernen vnd stälernen Herzen! Wehe vnser grossen Blindheit! Wehe vnser erschrecklichen Sicherheit/welche dieses weder erkennet noch beherziger: Wer Ohren hat zu hören der höre: Cor mihi frangitur, dum hæc describo, & tamen vera sunt omnia, verè Lutherus in expos. Psal. 45. dicit: *Vilissimus pagus palatium Deo eburneum est, in quo sunt bonus Pastor & pauci aliquot-probi ac credentes auditores.* Syracides dicit *pian sobolem unicam mille malis & perversis prestare*, Syr. 16. Sic bonus auditor vel unus vel alter mille pravis omninò anteferendus, cum *Poeta Antimachus Clarius*, discedentibus auditoribus suis omnibus, & solo Platone remanente, dixerit: *Legam nihilominus, Plato enim unus omnium instar mihi est*: pari modo & Nos, in concionibus si præsentés habeamus, ut certò habemus, præter paucos quosdam auditores, sanctos Angelos totamq; S. S. Trinitatem, quid velles amplius? interim desidia auditorum non excusatur, sed si Christus tres partes illorum auditorum, ad orbem quasi ablegat, qui erant in concurrente copiosi, in auscultando seduli, in addiscendo cupidi, was würde er wol jetzt sagen von vnsern muthwilligen Berächtern seines Wortes / ja von vberaus grosser Faulheit derer/welche Gottes Wort gar schläffrig/vnfließig vnd nachlässig hören? ¶ II. Clausula proximi Evangelii erat: *Multi sunt vocati, pauci verò electi.* Comprobat hujus dictionis veritatem tota & Veteris & Novi testamenti historia: Per *Noachum* in primo mundo *multi* sunt vocati per annos 120. integros, sed tam *pauci* erant electorum, ut vix octo animæ in arca servarentur, quæ à D. Petro *pauci* dicuntur, Gen. 7. 1. Pet. 3. v. 20. Per *Lothum*, Sodomitas inter & Gomorrhæos, *multi* sunt vocati per annos benè multos, sed Electorum numerus tam exiguus erat, ut in quinq; regnis ne decem quidem iusti reperirentur, Gen. 18. v. 32. Per *Eliam & Elisæum* verè *multi* sunt vocati, cum concionati sint, Elias 20. Elisa verò 70. annis integris, sed illo etiam tempore Electorum numerus usque aded parvus fuit, ut in toto Syriæ regno conversi sint, vidua Sareptana, Sunamitis, ut & Naeman leprosus, 1. Reg. 17. 2. Reg. 4. & 5.

Exord.
II.

Per *Mosen* multi quidem vocati & 600000. viri ex *Ægypto* ducti, sed tam *pauci* erant electi, ut terram tandem *Canaan* ingrederentur duo tantum, *Josua* scilicet & *Caleb*, *Deut.* 1. Per *Baptistam* certe *multi* sunt vocati, cum ad ipsum excurreret tota *Hierosolyma*, & tota *Judæa*, & tota circumjacens regio *Jordani*, *Matth.* 3. v. 5. sed electi erant tam *pauci*, ut crederent *Maria*, *Joseph*, *Simeon*, *Hanna*, & pauci alii. Per *Paulum* *Athenis* similiter multi vocati sunt, cum *Apostolus* per tempus bene longum ibi sit commoratus & concionatus, sed electorum numerus tam erat exiguus, ut *Dionysium Areopagitam*, apud *Athenienses* conversum legamus, unâ cum *Damari*, piâ fœmina, & paucis aliis, *Act.* 17. v. ult. Sic de *angelo* vel *Episcopo Sardienſi*, (qui pius putatur *Meliton*, *Euseb.* 1. 4. c. 25.) narrat filius Dei, quod inter suos habeat auditores vix, ἐλίγα ἰνὸς μὲν αὐτῶν illorum, qui vestimenta sua non inquinarent, *Apoç.* 3. v. 4. cum primis verò tempore Christi Servatoris nostri unici, ibi verè *multi sunt vocati*, cum Domini concionibus quandoque interfuerint multa hominum millia, sed Electorum tam fuere *pauci*, ut Christus in hodierna parabola conqueratur, vix quartam suorum auditorum partem salvari, addita severissima hac clausula, *qui aures habet ad audiendum, audiat!* horribile sanè & terribile *Evangelium* omnibus hypocritis, & securis Epicuræis, ut *VVellerus* in *Postill.* rectè monet. ¶ III. *Granatensis* ut & *Beustius* conferunt hod. *Evang. Speculo Israelitarum*, *Exod.* 38. in quo qui se contempletur, illum faciliè omnes animæ profectus & defectus observaturum: in hoc itaque speculo te ipsum contemplare, *Jac.* 1. attende qualiter audias illud vitæ verbum, quod (*per se*) aliquibus est odor vitæ ad vitam aliquibus verò (*per accidens*) odor mortis ad mortem, *2. Cor.* 2. imò ardentè ores & frequenter, dicens:

Cum via, cum rupes, cum spinæ semina perdunt,

Tu me, Christe, bono da fore semen agro!

Cum autem turba multa conveniret.] Non multos tantum sed & varios hac vice Christus auditores habuit, adfunt enim hîc (1.) *homines plebei*, hinc dicuntur *Turba*, & addit *Gloſs. Ordin.* *quoties in evangelio Turba vocabulum interſeritur, tunc intimatur non modo hominum diverſitas, sed & diverſitas voluntatum*, de qua jam agemus in observacionibus. Adfunt hîc (2.) *homines multi*, conſtuunt enim (συνίοντες) & quidem κατὰ πόλιν, *oppidatim*, cum in hujus capitis verſu, 1. dicatur, *Christum iter feciſſe κατὰ πόλιν καὶ κώμην, oppidatim & vicatim prædicans & evan-*

& evangelizans regnum Dei, ex singulis itaque Galileæ civitatibus hic quidam accurrunt. Sunt (3.) *auditores fervidi*, *Ἰσραηλιτῶν ἐβουλεύοντο*, Luth. rec. Ecce: *properantes ad ipsum*, die *zu ihm eyleten*. Ad hos itaque auditores fervidos *per parabolam* Christus loquitur, vel, ut Syrus, *per parabolas*, non quidem idēd, *ne verba Dei nimium vulgaria faceret ac communia*, quæ *Costeri* glossa est, part. 2. conc. p. 541. sed ob causas nuper in parabola de zizaniis recensitas, & notatu dignum est, majesticum illud ac gravitate plenum exordium, quo Dominus apud Marcum utitur, dicens: **AUDITE, ECCE ?** Sane homines peroraturi, exordiis utuntur prolixis sæpè & satis longè petitis, quibus benevolentiam captant, attentionem parant, docilitatem excitant, ut ex orationibus *Ciceronis*, *Demosthenis* & aliorum satis liquet, sed Christus, cœlicus ille orator, unico se expedire verbulo potest, quia pro autoritate loquitur, Matth. 7. v. ult. *audi popule mi & loquar, audi Israel & testificabor*, Psal. 50. v. 7. *audi cælum, audi terra*, Deut. 32. v. 1. *audite cœli, auribus percipe terra, quia Dominus loquitur*, Esa. 1. v. 2. Wenn Christus prediget / so bedarffs keines schmetschens oder Lieblosens / sed pro autoritate pratoria dicit ille: **AUDITE, ECCE!** *schweiget vnd hõret / Terra, terra, terra audi verbum Domini*, Jerem. 22. Sic rugit leo de tribu Juda, quis non timeret ? sic loquitur Dominus, quis non auscultaretur ? Amos, 3. v. 8. ¶ **Observa hic**, I. verum esse tritum illud: *Non omnes sancti qui calcant limina templi*. Si enim vox *Turbæ* hoc loco, juxta *Gloss.* *Ordin.* notat, non modo hominum sed & *voluntatum* diversitatem, quid inde aliud colligemus, quàm quod hac vice Christum sunt secuti, *quidam ex curiositate novum doctorem audiendi: quidam studio cavillandi & calumniandi: quidam causâ temporis fallendi: quidam verò studio discendi*, juxta *Winckelmannum* in *Luc.* Eadem planè ratione templum apud Nos adeunt, quidam ex mera consuetudine, *damit ihnen der Sonntag nicht zu lang werde*: quidam in hypocriseos operculum, *damit sie nicht für Unchristen gehalten werden*: quidam cavillandi proposito, *damit sie in Bierzehen was zu flügeln haben*: quidam autem & fortè paucissimi, studio discendi, &c. Propterea autem congregationes publicæ non deserendæ, ut nonnulli solent, Heb. 10. Sed quilibet seipsum probet, quia unusquisque pro seipso rationem redditurus est, Rom. 14. v. 12. ¶ **Observa H.** *Conciones de tempore valde jucundas & utiles esse, cum verbum in tempore locutum, sit instar malorum auditorum in lectis argenteis*, Proverb. 25. v. 11. *Hodierna enim concio*

Christi non modò *marina* est, Matth. 13. v. 2. & *vespertina*, Marc. 4. v. 35. sed &, ratione temporis, valdè *oportuna*, cum habita sit anno ministerii Christi secundo, circa mensem Junium, ubi in Palestina *secunda satio facta* est, nec dubium, quando Christus hanc concionem ex navicula habuit piscatoria, aliquot tunc colonos in vicinis agris sementem fecisse, quod quia vident & præ oculis habeant, tum Christus docens, tum populus auscultans, hinc sumitur totius concionis occasio, *de semine & satore*: Facit hoc ad commendationem *Evangeliorum Dominicæ*, quæ à pia antiquitate, ut plurimum ad tempus accommodata sunt, sicut nuper audivimus *de navigatione*, quia hoc tempore, glacie & nivibus solutis, aquæ denuò redduntur navigabiles; audivimus *de vinea*, quia racemorum etiam culturam & curam hoc inchoamus tempore: audimus, & nuper & hodie, *de agro, satore, semine, zizaniis, & tritico*, quia hæc omnia præsentis Martio, initii ratione, competunt, imò *Merken/lestman den Pflug stercken*. Quæ certè docendi ratio plus ædificat, quàm illa Calvinianorum confusio, quæ aliquando Evangelium de Nuptiis in Cana, tempore & septimana Dominicæ passionis, exponit, ut Genevæ antehac factum novimus, ratione contextus Evangelii Johannæi, quod totum à quodam explicabatur. Breviter: *Stolke Geister die schweben nur in den Lüfften*/disputiren von hohen Sachen/wollen alle Welt reformiren, vnd ver-gessen vnter des ihrer armen einfeltigen Zuhörer / *sacc.* cum contra boni Doctoris sit didacticum esse, erudire rudes, consolari mœstos, perstringere ambitiosos, redarguere avaros, terrere superbos & obstinatos, sicut Paulus dicebat: *Omnia factus sum omnibus, ut ex omnibus lucrarer aliquos*, 1. Cor. 9. v. 22. ¶ III. Observa, veræ Ecclesiæ notam nullo modo esse multitudinem concurrentium, sive *credentium amplitudinem*, licet Bellarminus de milit. Eccl. lib. 4. c. 7. magno conamine id asserat, ex Psal. 2. & 71. Esa. 2. 11. 49. & aliis vaticiniis, de concursu gentilium ad Messiam vexillum agentibus. Nam R. nullam esse consequentiam, ad Christum promissum mundi Messiam maxima auditorum turba convenit, Ergò ad quamcunque religionem multi concurrunt, ea vera est, quia, ut ex hodierna parabola manifestissimum, nunquam Christus de concursu multorum auditorum gloriatus est, sed quando amplum habuit auditorium, ut plurimum exhortationem præmisit, vel ut sibi caverent à scandalo, Matt. 11. vel ut dignè audirent, ne potior illorum pars pereat, ut hoc loco factum. Adhæc concursus ille ad Christum temporaneus

Multitudo non
est Ecclesiæ nota

saltem fuit, ubi enim erat illa multitudo, cum omnes clamabant crucifige? quando Dominus conquerebatur de paucitate viam salutis inventientium? imò ubi erit concursus ille in fine mundi, cum fides & charitas ferè deficient, Matth. 24. Luc. 18. Quando itaque, cum *Bellarminus* dicto loco tum *Costerus* in expos. hod. Evang. putant, vaticinia Prophetarum superius allegata in Ecclesia Lutheranorum nunquam impleta, cum ex nullo mundi angulo aliquis concursus sit ad eam factus, tunc respondemus (1.) non opus esse, ut vaticinia dicta jam demum impleantur, quia completa sunt, teste hod. parabola *sub Christo*, itemque *sub Apostolis*, ubi numerosa gentium conversio facta. Adde (2.) quod talis concursus hodieque non raro fiat ad Lutheri & sociorum cathedram, quando nempe vel Judæi quidam convertuntur, vel integra etiam regna Antichristi jugum excutiunt, ad Evangelicorum castra transeunt, eoq; cordolium satis grave Papæ affleclis faciunt. Tandem (3.) magnus concursus qui potest esse nota veræ Ecclesiæ, cum pessimis etiam competat? annon ad Mahometen concursus tam magnus factus, ut totum regnum Othomanicum ab Ecclesia sit avulsus? annon magnus factus est concursus ad Judam & Theudam, Act. 5. nec non ad Bencochab pseudo illum Messiam, qui numerosum exercitum potuerunt expedire, qualem Christus ex suis instruere nunquam potuisset.

Exiit seminator ad seminandum.] *Colonus* sive *Agricola* *σείων* græcis dicitur ideo, quod omnes labores rustici sationem quasi solam respiciant & pro quodam *fundamento* habeant, sationem enim messis sequitur, & messem novâ iterum satio. Additur autem hîc (1.) articulus *ὁ ille Seminator*, non ignavus scil. nec ignarus aut rudis, sed diligens & attentus, qui momenta sationis novit & observat. Omittitur hîc (2.) *satoris hujus nomen*, id quod admiratione dignum, aliâ enim cum tota hæc parabola accuratè & per omnia membra explicetur, cur etiam non additur quis sit ille *σείων*? Utiq; Christus fervor ipse est, quia in parabola de Zizaniis dicitur, bonum seminantem semen esse: **FILIIUM HOMINIS**: quia idem patet & additâ particula: **ECCË**, quæ ut plurimum Christum indigitat: *Ecce Deus vester*, Esa. 40. *Ecce rex tuus*, Zach. 9. *Ecce agnus Dei*, Joh. 1. quia ipse Christus dicit terræ bonæ similes audire *verbum suum*: & tandem quia textus dicit *seminatorem exiisse*, quod quomodo, præter Christum, nemini competat, mox dicemus. Noluit autem (3.) seipsum nominare hîc *Seminator*,

tum

tum ut occasionem præberet, parabolam eò diligentius meditandi: *et immo* ut innueret, se quidem Seminatore[m] esse primarium, hodie autem seminare suò loco omnes fideles Doctores, qui æquè audiendi sint ac ille, Luc. 10. v. 16. Dicitur ergò de Seminatore (4.) quod *Exierit*, quod si intelligas de *divina natura*, egressus Christi est æternus, Mich. 5. sin *verò de incarnatione*, egressus ejus in plenitudine temporis ita factus est, ut ipse Christus dicat: *Exivi à Patre & veni in mundum*, Joh. 16. v. 28. vel si intelligas de Christi Ministerio, venit primò ad *Judeos*, postmodum ad *Gentes*: egressus unde Glo[s]. Interlin. exiit vel *de sinu patris in mundum*, vel *de Iudæa ad gentes*, & certè jucundissima est vocula hæc: *Exiit. Unde enim exiit, qui ubiq[ue] presens est? qualiter exiit qui omnia replet? certe non loco, sed habitudine atq[ue] incarnationis dispensatione propinquior nobis factus est: nam quia ad ipsum venire non poteramus, peccatorum materiã ingressum prohibente* (Esa. 59. v. 2. *ipse ad nos egreditur*, Chryso[st]. hom. 45. in Matt. & Glo[s]. Ordin. *Filius Dei è sinu patris est progressus, quò creatura non erat accessus*. Additur (5.) quod *exierit ad seminandum*, idq[ue] iterum jucunditate non caret. Agricola enim sæpè exit, non ut semper seminet, sed *quandoq[ue], ut agrum urcis ac vepribus plenum urat, quandoq[ue], ut malos colonos pellat ac puniat*, juxta Theophyl. Christus autem exit, ut seminare, ut hominum animos, ceu arva & campos, redderet frugiferos, breviter: venit filius hominis, non ut animas perdat, sed ut salvet, Luc. 9. v. 56. vel ut Propheta jucundissimè: *Egressus es in salutem populi tui, in salutem unctorum tuorum*, Habac. 4. v. 13.

Exiit seminator ad seminandum continet historiam omnium temporum.

¶ *Observa hic, I. his verbis: Exiit seminator ad seminandum, &c. Pulchrè depingi historiam omnium temporum. In V. T. quoties Christus egressus est ad seminandum? seminavit in cor lapsi Adami promissum benedicti seminis, Gen. 3. v. 15. sevit in Cor Noachi mandatum de extruenda arca, in qua conservabatur Semen pro mundo altero, Gen. 6. v. 13. sparfit in cor Abrahæ, loci idololatriæ prius eradicatis, promissionem de *Semine benedicto*, in quo benedicendi omnes populi terræ, Gen. 17. v. 3. jecit in cor Mo[ysi] & Israelitarum *semen legis sacrosanctæ*, Exod. 20. v. 10. seminavit porro per Prophetas, quibus dicebatur: posui verba mea in ore tua, Jer. 1. v. 10. fumes de ore meo verbum & ex me annuncietis eis, Ezech. 3. v. 17. sedulo in diebus carnis ipse seminavit Hierosolymis, Capernaumi, Nazarethi, in Judæa, in Galilæa, in urbibus, in campis, in montibus, in desertis, in scholis, in diversoriis, in navibus, in plateis, &c. Semi-*

navit

navit deinceps per Apostolos, mandans, ut illi totum orbem *Evangelii* *femine* replerent, Matth. 28. Marc. 16. imò hodiç; seminat per illos, quos quidem ordinat, alios Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores & Doctores, Ephes. 4. v. 11. egreditur ad nos quotidie pedibus evangelizantium, ubi *Sator* est concionator: *ager* est ecclesia: *semen* verbum est: *mantile* suggestum est: *Saccus vel medimnus* codex biblicus est, qui nobis à dextris semper adjacet, & desumimus ex hoc, jam manipulum concionum, jam manipulum miraculorum, jam manipulum mysteriorum & parabolarum Christi, ut *circa hoc anni tempus* accedit, imò ex hoc medimno vetus & novum depromimus, Matth. 13. Agnoscamus itaq; ad singulas conciones, exeuntis celestis illius satoris bonitatem, & ea rectè utamur, &c. ¶ *Observa II.* *Ἰσχυροὶ* contra Pontificios, qui *prædicantis* aut *predicatoris* nomen susç; *prædicanti* em deç; habent. Christus profecto humiliavit se & in mundum prodiit *quàm Missificantem.*

SEMINATOR, h. e. non puduit ipsum, ut in his terris fieret *concionator* & præco verbi crucis. Contrà vero, quanta est Romanorum Pontificum, pseudo vicariorum illorum Christi, ut & larvatorum Episcoporum superbia ac insolentia? hi certè ignominiosissimum sibi putarent, si verbum prædicare deberent, malum esse gratiosi Domini subditorum quàm fideles prædicatores auditorum: malunt alere canes & eqvos, quàm hominum curare animas & animos: at tanto gravior erit ipsorum condemnatio, quanto minus, ad Christi exemplum, suo satisfecerunt officio, Christus passim seminavit & verbum prædicavit, *Missificavit* nunquam, Pontificii totum invertunt, *ubique missificant, nullibi seminant vel concionantur*, sed eo malè consulunt hominum saluti, quæ non per ceremonias, sed per verbum inchoatur & perficitur.

Seminavit semen suum.] In Matthæo & Marco licet hæc verba non reperiantur, jucunda tamen sunt, cum noster *σείσεν* seminasse dicatur (1.) non *semina* sed *semen*, nam Israelitis Deus mandaverat, ut diversis seminibus agrum non conferent, Lev. 19. vers. 19. quia summè displicet illi *Samaritica religionum confusio*: summè illi displicet *Papistica fidei & operum commixtio*: summè ei displicet *Calvinistica ceremoniarum* *ὁμοξία* &c. Pelarg. in Levit. Additur (2.) hic pronomen **Suum**, *seminavit semen suum*, ad differentiam Prophetarum, Apostolorum aliorumq; verbi præconum, qui omnes non *suum*, sed de Christi

Eccc

mana

manu susceptum semen, severunt ac prædicarunt, juxta illud Apostolicum: *Experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus*, 2. Cor. 13. inò in parabola de Zizaniis hoc semen merito *bonum* dicitur, *nam quod Christi proprium est, qui bonum non esset?* In expositione autem hujus parabolæ dicitur (3.) semen esse *Verbum*, juxta Marcum: *Verbum Dei*, juxta Luc. apud Matthæum verò: *Verbum regni*, quia in verbo regnum promittitur, docet de regno Dei, ducit ad regnum Dei, profert etiam fructus regni cœlestis, justitiam scil., pacem, gaudium, &c. Ut enim semen in se habet virtutem crescendi suiq̄e simile producendi, id quod nec aurum nec argentum potest: Ita verbum Dei hanc habet vim vivificam & spiritualem, ut reddere possit & efficere ex cœcis videntes: ex idololâtris Deum timentes: ex lurconibus temperantes: ex otiosis negotiosos & in bonis operibus zelotas: ex terrenis spirituales, id quod aliâ nec auro efficitur nec argento, *verbum*, autem *regni* efficit. Reliquas causas cur semini verbum conferatur, Domin. 5. post Epiphân. exposuimus. ¶ Observa itaq̄; hîc, multis differre parasangis, *Christi Magisterium*, & *nostrum Ministerium*. Christus habebat proprium *Suum Semen*, è sinu Patris cœlestis prolatum, Joh. 1. v. 18. idèd non dicebat: *Hæc dicit Dominus*, sed: *Ego dico vobis*, Matth. 5. v. 28. Joh. 8. v. 58. Prophetæ autem, quæcunq̄; dixerunt è *spiritu* dixerunt, 2. Pet. 1. v. 21. semper illud ingeminantes: *Hæc dicit Dominus*, Esa. 1. v. 2. Jerem. 2. v. 5. Ezech. 2. v. 5. &c. de Apostolis etiam verum erat illud servatoris: *Non vos estis qui loquimini*, Matth. 10. v. 20. inò in hodiernum usq̄; fidi Ecclesiæ Doctores seminare debent & prædicare, *non suum semen*, sed *semen Christi*, cum Apostolo dicentes: *à Domino accepi quod dedi vobis*, 1. Cor. 11. v. 23. Papistæ totum hoc invertunt, & seminant non Christi sed *suum* semen, h. e. proprias suas traditiones ἐθελοθρησκείας & cerebrî humani quisqv̄ilias. Exempli gratiâ doctrina de *Purgatorio*, quomodo potest esse *Christi semen*, cum Petrus à Soto in Confess. Cathol. fateatur, illud in scripturis fundatum non esse? Doctrina de *Indulgentiis* quomodo potest esse *Christi semen*, cum hanc ex scripturis probari non posse fateatur *Durandus l. 4. sent. distinct. 20. quæst. 3.* Doctrina de *Sanctorum invocatione* quomodo potest esse *Christi semen*, cum eam neq̄; in V. neq̄; in N. T. ullum habere vestigium fateatur *Canisius Catech. f. 230.* Doctrina de *imaginum cultu*, quomodo potest esse *Christi Semen*, cum eam

Differunt Christi
Magisterium
& nostrum ministerium.

eam in sacris literis non fundatam testetur, *Thomas Aquin. 3. sent. dist. 9. qvæst. 1. art. 2. Transubstantiatio non est Christi semen, quia scripturâ illum carere fassus est Petrus de Aliaco D. sent. qvæst. 6. art. 2. in recit. opin. 4. Eadem ratio est Septem Sacramentorum extrema unctionis, auricularis Confessionis, cœlibatûs Sacerdotum, &c. qvæ omnia scripturis contraria ipsi tacentur Pontificii: Breviter; Ut verbum Christi bonum Semen est, sic traditiones hominum nihil aliud sunt, quàm venenosum viperarum semen, cui nos opponimus tritum illud: Quod sine scripturis adducitur, eadem facilitate rejicitur, quâ adducitur, & frustra colitur Deus hominum mandatis, Matth. 15. v. 9.*

Et inter seminandum cecidit aliud.] Quantumvis sedulitas nostri seminatoris fatis laudabilis, ipse egreditur, ipse seminat, ipse proprium suum semen spargit, non tamen ex voto omnia succedunt, sed ager alius est *tritum*: alius *scopulosus*: alius *spinosus*, videamus arva singula: I. Semen aliquod cadit *in viam* vel *juxta viam*, & putant quidam emphaticum esse illud: *ἐπεσε, cecidit*, cum nullus agricola ita desipiat, ut datâ operâ semen suum spargat, *vel in viam, vel in petram, vel etiam in dumetum*: Sed hoc Christus cœlestis ille *αεὶ ἔστω* omninò facit, hac in parte ab omnibus agricolis distinctus, datâ operâ spargit semen verbi in viam, in petrosa, sub spinas, non quidem ut semen pereat, sed ut cor nostrum reddatur frugiferum, *accipe verbum Dei omnis ager, omnis homo, sive sterilis sive fecundus, ego spargam, tu vide quomodo accipias: ego erogabo, tu vide quales fructus reddas, August. de cult. agri Domin. c. 2. idè autem cujuslibet glebæ cœlestis seminator semen suum committit, quia via, petra, spinæ, in terram fertilem converti possunt, Verbum certè ligo est, quo corda *instar via* obdurata aperiuntur, Act. 16. v. 14. Verbum malleus est, *saxea corda* conterens, Jerem. 23. v. 29. Verbum gladius ille anceps est, *spinæ* curarum & divitiarum rescindens, Heb. 4. v. 12. Sanguis hirci emollit Adamantem, animalium sanguis arboribus affusus, reddit eas frugiferas, multò magis id facit Christi sanguis, per *Verbi aspergillum* cordibus nostris applicatus. Conqueritur autem Christus quod seminum in via non parum obstitit, non tantùm & *vix duritas* & transeuntium *multiplicitas*, sed cum primis *avium voracitas*, h. e. Diabolorum, qui per *aera discurrentes, rapacissimi sunt & celerrimi, instar harpiarum*, Glos. Ordin. II. Aliquod semen cecidisse dicitur *in petram*, apud Matth. & Marcum clariùs *ἐν τῷ πετρώδῃ*, *in petrosa*, ubi quidem celerrimè & ad*

primum quasi solis calorem crevit, id quod vocula ἐξάρτεται innuit, So bald die Sonne ein wenig warm schmett / so bald kompts hervor / sed quia circa petras terra non est profunda, hinc exaruit, ob humorem à petra partim abnegatum, partim etiam à calore solis absumtum. III. Semen aliquod cecidit in densum aliquod spinetum, ubi cum spinæ omnem terræ succum interiùs adtraxerint & solis radios exterius à granis averterint, inde suffocatum est. IV. Semen aliquod cecidit in terram bonam & fecundam, ut Marcus addit, ideo fructum reddidit, & quidem juxta Lucam centuplum, vel ut Matthæus, aliud dedit fructum centesimum, aliud sexagesimum, & aliud tricesimum. Und hat also der fleißige Seemann nicht allerdings umsonst geseet. ¶ Observa hîc, I. Optimos Concionatores esse illos, qui utuntur verbis non aulicis & forensibus, vel aliâs sublimibus & fastum spirantibus, adeoq; in lingua peregrina ex Pindaro, Plutarcho & aliis profanis autoribus, ostentationis magis quam adificationis gratiâ depromtis, sed simplicibus & cuivis notis, cum ipse Christus servator, hîc & alibi, usus sit genere dicendi tam simplici vulgari & plano, ut quivis etiam rusticus intelligat, audis de agro, de semine, de Satore deq; iis quæ inter seminandum vel semper accidunt, hilff Gott welch etne Einsalt; De Carolo studio Lutherus dicere solitus est, quod concionetur, latine, græcè & hebraicè: de Marcionitis scribit Euseb. l. 4. c. 11. quod verbis usi sint sesquipedalibus. Sed concionatores didactici quandoq; rusticentur & vel semper in ore habeant illud Davidicum: *Simplicitas rectumq; tuum me Christe gubernent.* Hinc, nostro etiam tempore, in publicum emisit quasdam rusticis habitas conciones Dn. D. Lucas Osiander, quas ad stylum hodierni evang. accommodavit easq; Postilla dixit rustica, Bawren Postill: sic Lutherus Albero, petenti formulam coram Principe concionandi, respondit: *Er solte predigern wie es sein Nam mit sich brechte / sein alber vnd einfeltig / si simplicioribus enim informatis, etiam principem informari: Equidem mundo & mundanis nihil placet, nisi Grammaticè conceptum, Dialecticè imaginatum & Rethoricè purpuratum sit, sed forensis eloquentia, quid aliud est quàm canina facundia, & in Cathedra verbis duntaxat philosophari, hystrionis potius quam Doctoris est.* Chrysi Sermo itaq; noster sit, non in persuasibilibus sapientix humanæ verbis, sed in demonstratione spiritus, 1. Cor. 2. v. 1. & 4. v. 20. ¶ II. Observa, summè necessarium esse, ut *sat à lata vomg, labores*, Deo studiosissimè commendemus, & pro sementis felici augmen-

Verbis sesquipedalibus in suggestu opus non est:

Causley Priester / Amatis Prediger.

Postilla Osianderi rustica.

Sementis Deo piis precibus commendanda.

augmento atq; incremento devotas fundamus preces, dicentes : Die Früchte auff dem Lande segnen und behüten / Erhör vns lieber Herr Gott ! Equidem noster Seminator fidi coloni partes sedulo facit, laborat strenuè, seminat iusto tempore, bono utitur semine, optimum firmum propriis suis calceis agro infert, juxta proverbium : attamen ex quatuor seminis pugillis tres redduntur inutiles, & vix quartus coloni votis responderet. Idem hodieq; non raro accidit, *sapius atq; boni spes est frustrata coloni*, nec quicquam fortunæ ludibrio magis expositum est, quam cara sementis sulcis commendata, id quod multi non attendunt. Nihil jam dicam de *vitis* agrum perniciosè secantibus : nihil de *avibus voracibus* : nihil de *dumetis, spinis & vepribus* : nihil de *arenis ac lapidibus* : nihil de *incommoda aeris intemperie*, ubi vel levidense frigus noctis unius totam perdere sementem potest, &c. hoc tantum dolendum est, hominum etiam malitiâ & petulantia plurimum sata læta impediri. Aurigæ nequam quoties per consitos agros equis & curribus audacter pergunt ! Pastores malitiosi quoties a *vitis* consitis petulanter immittunt oves, boves & equos, qui omnia vel pedibus conculcant vel radicitus averruncant ! ipsorum rusticorum perversitas quanta est ! in nuptiis & aliis conviviis omnia degulantur, quando serendum, quot sunt qui ex omni labore totius anni ne sementem quidem reliquam habent, unde cum nostro colono proprium *Suum* semen terræ mandare non possunt, sed aliunde mutuantur & tantum ex futuro eoq; incerto promittunt, quantum anno sequenti vix solvere possunt : noster Seminator ipse exit, ipse seminat, quot sunt rustici, qui omnia ministris committentes, ut nobiles in otio vivant ac feriantur ? imò noster Agricola in tertia sationis suæ parte fortunæ ludibrium experitur, etiam si non sperasset : hodie rustici factâ satione securi sunt, & putant se triticum in horreis jam ac sacco habere, hinc cum sementis vix terræ glebas frangere incipit, ibi rusticus insolefcit, cristas erigit, Er setzt das Hütlein auff ein Ohr / er zehet mit seinen Nachbarn auff den Weilbusch / er singet :

Wünsche lieber Weige mein /

Auffs Jahr soltu sein thewer seyn / &c.

Sed quanta stultitia est tam securè de eo lætari, quod vel unâ unius noctis tempestate perdi potest ? Pii itaq; agricolæ, cum nostro Semi-

Eccc 3.

nato-

natore, ad agros suos ipsi exhibunt, ipsi strenuè laborabunt, proprium Suum semen, illudq; bonum seminabunt, Deum pro felici sementis incremento orabunt, lætam messem debitâ pietate & simplicitate expectabunt, non concedent suis vel aurigis vel pastoribus, ut proximi consista arva ingrediantur ac sementem perdant, carceri potius tales nequam essent includendi, & aliquot saltem diebus solis carnibus cibandi, nullo addito pane, tunc facile essent experturi, non suis tantum ovibus, sed multò magis pane quotidiano humanam indigere societatem, Breviter: *bonus agricola devotus sit Christicola*, & faustum rerum suarum experietur successum. ¶ III. Observa allegoricè S. S. Mini-

*Omnes agricul-
tura difficulta-
tes Ministerio
composunt.*

sterio similiter competere omnia illa, quæ jam diximus. Colono (1.) *laborandum* strenuè, Gen. 3. Syr. 7. v. 16. Sic & *Episcopi nomen non honoris sed oneris est*, Aug. verbum prædicare difficilius est, quam seminare, imo *nihil aliud est quam mundi, Satana & totius Inferni odium in se derivare*, dicente Luthero in c. 40. Esa. Colono (2.) *observandus ordo est*, cum serere, plantare & alia rusticalia suum tempus habeant, Eccles. 3. sic & verbi *Minister ordine perveniet quo non datur ire labore, lucidus ordo viam discendi munit & artem, & multum methodus ponderis omnis habet.* Colonus (3.) divinæ benedictioni merito committit omnia, juxta regulam Apostoli, 1. Cor. 3. v. 7. sic & concionator suis donis & laboribus nihil adscribat, in gratia Dei cum Paulo acquiescat, 2. Cor. 12. & cum Propheta dicat: *Omnia quæ facimus & benè facimus, tu dedisti nobis*, Esa. 26. v. 12. Inprimis (4.) ut colonus non frustra laborat, sed unius seminis beneficio corrigitur omne detrimentum trium seminum perditorum, sic nos similiter frustra non laboramus, 1. Cor. 15. nec in cassum vires nostras consumimus, Esa. 49. sed ut nix & pluvia de cælo cadit, sic verbum etiam Dei erit, &c. Esa. 55.

*Abusus Papi-
fici.*

¶ IV. Observa nonnullos Pontificiorum errores circa hæc textûs nostri verba. Traditiones suas, ut (1.) stabiliant, hominibus dicunt esse incredibile, semen ferre posse *fructum centuplum*, cum nostri agri vix *decuplum vel quintuplum* reddant, adeoq; hoc sine autoritate Ecclesiæ credi non posse. Verùm in parabolis quoties *hyperbolicè* quædam dicuntur, licet in experientia non occurrant? quis enim servus mille talentorum debitum facit? Matth. 18. quis Pastor 99. oves in deserto relinquit propter amissam unicam? Luc. 15. &c. imo ejusmodi hyperbole ut hîc quæ ratur, non est opus, quia scriptura etiam

etiam de Isaaco dicit, quod centuplum receperit in Philistæorum terra, Gen. 26. v. 12. Et pulchrè Melanth. in hac nostrâ regione, qua arenosa est, pro uno modio, mediocribus annis, reddit terra 7. aut 8. modios: in Thuringia plerumq; 12. aut aliquanto plures: Sed Plinius scribit in Libyphœnicum regione cum centesimâ fruge agricolis fœnus reddere terram, in Sicilia quondam agrî reddiderunt trigecuplum, imò Herodotus scripsit Babylonicam regionem etiam trecenta ferre. Matthæus (2.) quando dicit, semen aliud centesimum, aliud sexagesimum & aliud trigessimum dedisse, tunc Pontificii magno numero referunt, fructum tricessimum ad Conjugatos, quos ante Deum magnos: fructum sexagesimum ad Viduos, quos majores: fructum vero centesimum ad Virgines, quas ante Deum maximas dicit Ardentius, addit tamen: Vtrum tamen, Fratres, sicut aliquod argentum plus valet quàm aliquod aurum, sic aliquis conjugatus aliquam viduam vel virginem potest superare, melior quippe est conjugatus in Deo fervens, quam viduus vel virgo in Deo tepens. Sed qui aliàs juxta Pontificios in carne vixerunt, quomodo jam ante Deum magni sunt? deinde certum est nullum statum internâ sanctitate alium præcellere, Gal. 3. v. 28. 1. Cor. 7. v. 17. & 27. Unde rectiùs hîc dicitur notari diversa Spiritus S. χάρισμα, 1. Cor. 12. Rôm. 2. Prophetæ & Apostoli centuplum fructum tulerunt in Ecclesia, eorum vero successores Irenæus, Polycarpus & similes sexagecuplum, Nos fortassis trigecuplum Weller. in Post. Ita (3.) argumentari Papistæ solent: Quæ doctrina exiguum affert pietatis fructum, non est sana: sed doctrina Lutheranorum pietatis & bonorum operum fructum fert exiguum, Ergo. Christus pro nobis respondet: Ab illo quod est per se, ad illud quod est per accidens, nulla est consequentia, etenim si ita concludam: Quod semen non fert fructum, non est bonum: sed semen in viam, in dumetum, in petrosa cadens non fert fructum, Ergo. Quis non videat errorem? quis nescit abusum & accidens non tollere rei substantiam? Ut ergo Christus Pharisæos hîc remittit ad rusticos, Also mögen wir heutiges Tages die Pâbstfischen Lehrer weisen zu ihren Schirmeistern / qui eos erudiant & causas indicent, cur semen, etiam optimum, quandoq; fructum non ferat, Saccus. Noah sparsit bonum semen, & vix 8. animæ servatæ sunt, idem verum est de Sodomitis, quos inter non 10. iusti fuerunt de Israelitis, quorum vix duo terram Canaan ingressi: de Syriis, ubi Naaman tantum, Sunamitis & Sareptana fructum tulerunt: In Persia Daniel

Daniel tantum & socii, in Iericho sola Rahab, in Judæa Maria, Joseph, Zacharias, Elisabeth, Simeon, Hanna & paucissimi alii, apud *Arbemen-*ses solus Dionysius ex bono semine procrevit. Imo in hodiernum usq; diem nisi *exiguum semen* nobis reliquisset Deus, quasi Sodoma essemus & Gomorra, Esa. i. v. 9.

Et cum hæc dixisset, clamavit: qui aures habet.]

*Ubiunque hæc admonitio interponitur, mysticum esse quod dicitur & attentius querendum innuitur, Hieron. repetuntur autem hæc verba in conclusione similitudinis de Zizaniis, Matth. 13. v. 43. in assertionem, quod Baptista sit Elias alter, Marc. 11. v. 17. in doctrina, quod nihil per os ingrediens hominem contamine, Marc. 17. v. 16. in sermone de sale corrupto, Luc. 14. v. 35. ut & in secundo ac 3. capp. Apoc. ubi septies hæc vox reperitur. Sed licet vel duodecies hæc vox repetita sit, nullibi tamen clamasse Christus dicitur, nisi hoc loco, & verè hoc mirabile est: Prædictum enim erat de Messia, quod in plateis nec clamaturus, nec vocem esset elaturus, Esa. 42. v. 2. cur ergo hic clamat? *filet instar ovium in passione & clamat instar præconis in concione, quid hoc est? Primario* quidem hoc clamore auditores excitare & cœlesti quasi tonitruo æternum ipsis excutere voluit: *secundario* autem innuere, Se non tam afflictum in toto passionis actu, quam verbi sui affligatur contemptu, quod multa hominum millia salutem oblatam aspernantur: *Sed quid ais Domine Iesu? an non aures habent omnes, quæ aures audiunt?* Habent quidem omnes aures, sed obtusas, obstructas & Satanæ ostio affixas. Servus in V. T. qui post septennium liber esse noluit, ad ostium applicabatur, & perforatâ aure subulâ, servus Domini sui manebat in æternum, Exod. 21. v. 52. Deut. 15. v. 12. Pari modo, Christus pro nobis servus factus, ut nos essemus liberi, *aures sibi perfodi passus est, juxta versionem antiquam, Psal. 40. v. 7. sed quid fit? cum multi per Christum ejusq; verbi auditum liberi esse possent, nolunt tamen, sed ostio Satanæ affixi, ejus mancipia æternum esse malunt. Cor Servatori frangitur dum hæc meditatur, idè exclamat: Qui aures habet ad audiendum, &c. ¶* Observa hic, Pontificios pro libertate arbitrii hominis in spiritualibus, ex hoc Christi clamore ita argumentari: Christus dicit, qui habet aures ad audiendum audiat, Ergo homines per se habent aptas aures ad verbum Dei cum fructu audiendum suum, conversionem promovendum. R. à mandato ad fieri non valet*

valet consequentia, mandat quidem Christus ut verbum ita audiamus, quò ad salutem nostram vergat, sed non sequitur ex viribus propriis nos hoc posse, cum nota sit distinctio inter auditum verbi *internum & externum*. Literalis & externa verbi auscultatio homini etiam non renato competit, testantibus id exemplis, Herodis, Marc. 6. Sergii, Act. 13. & aliorum, 1. Tim. 3. v. 7. Auditus autem verbi internus, qui nihil aliud est quam fidei obsequium, ille nostris viribus simpliciter denegatur, 1. Cor. 2. v. 14. 2. Cor. 13. v. 5. unde & in nostra parab. expressè dicetur, discipulis fidelem verbi auditum & intellectum DATUM esse, ex gratiâ scilicet à Deo omnis boni datore, Jac. 1. Quando itaq; Christus clamat: *Qui aures habet: &c.* tunc vult (1.) ut in externa pædagogia faciamus, quantum possumus, adeamus templum, audiamus verbum, saxa, spinas, &c. removeamus. Ut (2.) quod nostris viribus, ad faciendum fructum, deesse videmus, à Deo petamus, dicentes:

Sancte Deus sancti qui spargis semina verbi,

Fac nostri servet talia cordis ager.

Ut (3.) Deo malitiosè non resistamus, sed rectè & devotè utamur eo, quod Spiritus S. gratia largitur & concedit, *Hunn. de prædest.*

Quærebant autem discipuli.] *Parabolarum natura est, ut intellecta illustrent, non intellecta obscurent, nec non dubitandi variosq; sensus excitandi occasionem præbeant,* Flac. in clavi. Accedunt itaq; discipuli Dominum, & quærent, cur loquatur toties præter morem & parabolas? ut in *Mattheo* habetur, vel ut apud *Marcum*, quærent *illi Magister* de parabola: & in nostro *Luca*: *quid ista sit parabola?* ¶ Observa hic virtutes quærentium Apostolorum varias, nobis etiam omninò necessarias, I. quod discipuli nesciunt, quærendo investigare non erubescunt, quia: *Non pudor est nescire aliquid, sed discere nolle, hic pudor hoc scelus est, &c.* *Stolke Köpffe die fragen niemand / wollen lieber irren als nachfragen / hinc fugiunt conversationes hominum sapientum / Sed: discat qui nescit, nam sic sapientia crescit, Mit fragen kömpt man fort / & melius est decies interrogasse, quam semel errasse, ut Ferdinandus Imp. dicere est solitus. Ut itaq; Sacerdotum labia custodiunt doctrinam, sic etiam lex peratur ex ore eorum Mal. 2.*

Sepè rogare, rogata tenere, retenta docere,

Hæc tria discipulum faciunt superare Magistrum.

II. Parabola nostra veritatem quærunr non apud summum Sacerdotem, Aaronis successorem ordinarium, sed apud Christum, quem nos similiter in rebus fidei dubiis adeamus & audiamus orantes: *Lux, aut a sancta nobilis-sermonem vita fulseris fac-nos Deum cognoscere, patremq; corde dicere-aliena pelle dogmata-Magister in fide sacra, maneat Iesus ut unicus, quem totâ mente percolamus, D. H. Er behüt für frembder Lehr / daß wir nicht Meister suchen mehr den Jesum Christ in rechten Glauben/ ipse n̄ est Rabbi noster, Matth. 23. v. 8. Prophet a magnus, Deut. 18. v. 15. Doctor eruditus, Esa. 50. v. 4. quem pater ab omnibus vult audiri, Matth. 17. v. 5. Tandem III. Quærunr Discipuli Christum, cum esset (*καὶ λαοὶ πῶρος*) solus, h. e. vel cum domum redisset, vel cum absoluta una parabola naviculam in altum duxisset & populo deliberandi quasi spacium dedisset, id quod seu peculiarem prudentiam in discipulis admiratur, *Chrysost. hom. 46. in Matth.* Sic hodie etiam, qui de verbo prædicato quærere cepit, is ab Apostolis discat modestiam, opportunitatem expectet, non quærat & obloquatur in publico, ne importunitate sua (more Anacapistico) turbas det, sed privatim quærat, & in orthodoxa responsione cum discipulis modestè acquiescat, &c.*

Et dixit: vobis datum est.] Variè hæc & sequentia verba tum exponuntur tum disputantur: res plana est, si dicamus ab Evangelistis diversos describi fines concionum Christi parabolicarum. Qui cum discipulis dociles sunt, qui verbi intellectum seriò optant, qui discendi media non negligunt, imò qui docenti Christo non repugnant, illis, dicit Dominus, datum esse, ut intelligant arcana regni celorum per parabolas proposita. Quid autem DATUM erat Apostolis? EX NATURA ipsis datum erat, quod videre poterant & audire: ex GRATIA autem datum ipsis erat, quod à Christo poterant verbum Dei audire ejusq; miraculis seu testes adesse, quæ Dona tum naturalia, tum gratiosa, quia reverenter discipuli excipiunt & modestè de auditis inquirunt, hinc porrò illis dabatur intellectus mysteriorum regni Dei, hoc datum est eis non casu, non merito, non ex necessitate, sed ex merâ gratiâ. Quid autem sentiendum de illis, qui hîc dicuntur COËTERTI, vel, ut Marcus habet, qui foris sunt? per eos intelliguntur illi, qui jam abitionem à Christo leviter fecerant, qui parabolam floccipenderant, quiq; de vero ejus intellectu nihil erant solliciti, illis non erat datum nosse mysteria regni

regni cœlorum nisi per parabolas: quid itaq; his datum erat & quid non, ne putemus eos ex arcano quodam Dei odio ac decreto fuisse impeditos? Certè his etiam hominibus NATURA datæ erant aures: ex GRATIA autem ipsis quoq; datum fuit audire de Christo verbum Dei, imò ut discipulos, sic etiam Phariseos ad se Dominus vocaverat refectio-nemq; promiserat, Matth. II. Paucis, dederat iis etiam, qui hic di-cuntur COETERI, omnia salutis media, sed quid accidebat? *Videntes illi non videbant & audientes non audiebant*, h. e. scientes & volentes oculos clauderant auresq; petulanter obturabant, hinc dicitur: *Omnia ipsis in parabolas fieri*, hoc est, Myſteria regni cœlorum non nihil obscuris his hominibus proposita sunt, si forsitan ita excitari possent, ad inqvi-rendum & investigandum parabolæ reconditum sensum; sed quia abeunt, concionemq; Christi floccipendunt ac blasphemant, idèd pereunt, intereunt, malitiæ & socordix suæ justas luentes pœnas, hic est sensus horum verborum simplicissimus ac turissimus. ¶ Obser-va hic, I. ex his verbis malè contra nos pugnare Pontificios, qui vocu-lam VOBIS, ad solos suos Scribas & Sacerdotes detorquent, quasi illis & lectio & intellectio scripturæ tantum detur COETERIS verò, h. e. Laicis, in parabolis, unde Hofius dixit, *Laicis scripturarum lectionem per-mittere, esse sanctum canibus dare & margaritas objicere porcis*. At quæ hæc absurditas? si (1.) Christus noluit, ut omnes sui auditores parabolas intelligerent, cur eas omnibus proposuit. Imò cum nostro tempore explicata sit hæc parabola, utiq; in hodiernum usq; diem non erit pro-ponenda Laicis, mûſte also heutiges Evangelium stracks vbergangen werden. Ad hæc (2.) si Christus hic per Caseros laicos intelligit, seqvetur Laicos nec videntes videre, nec audientes audire, imò nec credere illos, nec salvari, juxta Esaiæ verba hic à Matthæo allegata. Præterea (3.) probè notandum, quod Marc. 4. v. 10. expressè dicitur: interrogarunt eum, qui circum ipsum erant, cum duodecim, cum itaq; hic interrogarint non modo duodecim, sed & qui cum ipsis circa Christum fuere, seqvetur utiq; & discipulis & illis simul laicis uno & eodem responso dictum: *Vobis datum est*, &c. Tandem (4.) ut negari non potest, Christum omnes Juas conciones ad populi captum summo studio accommodasse: ut negari non potest, ideo similitudinibus usum Dominum, ut ab omni-bus intelligeretur: imò ut negari nequit, Christum cuius petenti

Papisticis Docto-ribus non tan-tum datum est mysteria scriptu-ra nosse.

*Absolutum
Calvinistarum
decretum.*

verba sua libentissimè exposuisse; ita Laici à lectione Bibliorum deducendi non sunt, sed adducendi potius & alliciendi, juxta dicta & exempla notissima, Joh. 5. Act. 17. Deut. 17. &c. ¶ II. Calviniani ex his verbis astruere conantur absolutum electionis decretum, quo Deus ab æterno selegerit quosdam, quibus solis dare velit mysteriorum intelligentiam, fidem, poenitentiam & salutem, cum reliquis vel cæteris juxta stylum nostræ parab. ceu reprobis & absoluto odio rejectis, intellectum verbi, fidem & salutem plane neget. Verùm repugnant huic blasphemix dicta, Deum omnium hominũ salutem seriò velle adferentia, 1. Tim. 2. 2. Pet. 3. &c. Dederat certe Deus Pharisæis (de quibus hic sermo) æquè ut discipulis suis, *Naturaliter* aures ad audiendum, *Gratiosè* aures ad audiendum illud verbum Dei, per quod hominibus fidem, poenitentiam & ipsam deniq; salutem largitur, quid facere amplius debuit? Si itaq; Pharisæi etiam (ut Apostoli) verbum discendi studio audivissent, si meditari essent, si quæsiissent & verum sensum in Schola Servatoris essent scrutati, utiq; & ipsis fuisset datum nosse mysteria: sed quia verbum aspernantur & blasphemant, non datum est ipsis, h. e. in sua malitia & cœcitate relictis, pereunt, de reliquis impiis idem esto judicium. Attamen, Esa. 6. v. 8. hæc Matthæi verba ita habent: *Incrassa cor, aggrava aures, obline oculos populi hujus, ne audiant, ne videant, ne credant, ne salventur.* Ubi si Propheta Deum alloquitur, ille profecto causa erit & autor indurationis, excecationis, contumaciæ, impoenitentix, nec non damnationis Judæorum? R. LXX. Interpretes inter malum culpæ & pœnæ rectè distinguentes, hæc Esaïæ verba per mera præterita sic exponunt: *Incrassatum est cor populi hujus, & auribus audierunt graviter, & oculos clauserunt, ne fortè videant, audiant, intelligant.* Reverenda itaq; Esaïæ verba sunt, partim ad DIABOLUM, partim ad JUDÆOS ipsos: *Diabolus* (quem Deus ut *carnificem suum* apud Esaïam alloqui videtur) ille ipse est, qui Judæorum mentes excecavit, ne fulgeret illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, 2. Cor. 4. v. 4. *Judæi* autem, quia suggestionibus Diaboli dabant locum, & Christi verbum contemnebant, ideo dicunt Græci quod ipsi *Cor aggravarint, oculos clauserint, aures obturarint*: Sicq; totum hoc negotium Deo adscribi non potest, nisi ratione pœnæ, cum altissimus efficacibus Judæos tenebris reliquerit, quia verbum veritatis noluerunt audire, 2. Thes. 2. v. 11.

Deus

Deus itaq; per Esaiam Judæis annunciat justas pœnas, quas incurabili suâ contumaciâ jamdudum promeriti erant, & ita tamen annunciat, ut viam conversionis non præcludat, sed aperte modum reconcilia- tionis monstrat, dicens: Nolunt audire, videre, &c. *Vt convertantur & sanem ejus.* Poterant itaq; hi etiam converti & salvari, si modo au- divissent, & certè si Christus hos converti & salvos fieri noluisse, tacuisset omnino & in parabolis nec quicquam esset locutus, obscura autem oratione ad quærendum invitabat, *Chemn. harm. c. 61. p. 288.*

Semen est verbum. I. Glossa Ordin. dicit hanc primam es- se parabolam, quam Dominus exposuerit, ut in aliis discipuli simile quid attentent. Habemus itaque hic Textum cum glossa, lectionem cum Postilla, de qua *Gregorius hom. 15. sup. Evang.* & ex eo, Breviarium nostrum Magdeburg. *Lectio sancti Evangelii, quam modò audivistis fratres charissimi, non expositione sed admonitione indiget, nec discutere præsumat hu- mana fragilitas, quod ipsa cœlestis exposuit veritas.* Sed ut-ut verba nota sint & vulgaria, praxis tamen satis difficilis erit, undè Christo, in hod. para- bolam commentanti, eò diligentius erit attendendum. ¶ *Christi imitan- da in respon- dendo facilitas.* Observa hic, I. summam Christi humanitatem, *quæ interrogantibus placidè respon- det,* non reprehendit discipulorum ignorantiam, non capientem etiam talia, quæ quilibet rusticus novit, informat studiosè, explicat lucidissimè, nos idem faciamus hominibus discendi cupidis. Equidem Ger- mani dicunt: *Wer frage/ werde er nicht berichtet / so werde er doch beruffen/* innuentes quærentibus non raro duriusculè responderi, *Aber denoch besser ist die Fragende berichten als beruffen /* qui enim quærit, cur non inveniret? *Matth. 7.* ¶ Observa II. notum illud dubium, an scilicet in hac propositione, *semen est verbum,* Est ponatur pro SIGNIFICAT? ita putant Calviniani in controversia Eucharistica dicentes, Spiritui S. non rarum esse verbum *E s t* pro significat ponere, ut *Se- men est verbum.* Sed multoties à nostris responsum est, in hac & simili- bus locutionibus Metonymiam nullam esse, sed particulam *E s t nati- vam* suam retinere *significationem* ita, ut semen in hod. parabola notet, non terrenum semen hordei vel tritici, sed *semen agri Dominici,* de quo Christus loquebatur, & sic hoc loco semen non significat verbum, sed verissimè est ipsum salvificum & efficacissimum verbum Dei: Præ- terea, si vel maximè hic vocula *E s t* idem esset quod significat, non ta- mem

Verbum non
est litera mor-
tua.

men Eucharistiæ hæc convenirent, cum ibi non de Parabola sed de per spicuo & veracissimo Christi Testamento agi certum sit, unde Zvvnglius ad hanc instantiam respondere non potuit, licet ipsum nocturnus ille monitor (ater albus?) libenter juvisset. ¶ III. Observa Verbum Dei scriptum & prædicatum malè dici à Schwenkfeldistis *literam mortuam & strepitum inane*, per quem Deus nec fidem, nec regenerationem, nec hominum salutem operetur: hunc errorem nuda *seminis* appellatio confutat, SEMEN est verbum, jam verò quodlibet semen habet in se latentem quandam naturalem divinum proferendi fructum sui generis: qui ergò verbum non haberet adjunctam Spiritus S. vim, virtutem & potentiam tam efficacem? inde dicitur: Potentia ad salutem, Rom. I. gladius anceps, Heb. 4. malleus conterens, Jerem. 23. salvans animas, Jac. 4. Cur autem semen hoc non ubiq; fructificet, cur gladius hic non omnes animas vulneret; cur malleus hic non omnium corda frangat ac emolliat, imò verbum illud salvificum cur non omnes salvet, causas jam ipse Christus enarrabit.

Ager ut via
struus.

Secus viam sunt illi.] Veniamus jam ad agrum diversum, qui est, I. Tritus & Conculcatus ut Via, Theophyl. in c. 13. Matth. urget voculam: JUXTA viam, pulchrè dicens: *Qui extra Christum sunt, hi non sunt in Via, sed extra vel juxta viam, quia Via est Christus*, Joh. 14. v. 6. sed nos Viæ dicemus similes, I. Omnes induratos, quorum cor nec legis sulco scinditur, nec Evangelii imbre molitur, nec precibus movetur, nec minis cedit, nec flagellis domatur, Bernh. exemplum præbent Pharao, Saul, Jeroboam, Achab, Judas, &c. II. Per viam intelligo omnes OBLIVOSOS, de quibus hic dicitur, quod audiant quidem, sed præterea nihil, *Sie lassen itt der Kirch Ehr alle fallen* / patent enim horum corda variis cogitationibus ut via publica, venit cogitatio luxuria, non prohibetur, sed intrat: venit Spiritus avaritia, non prohibetur, sed intrat: venit spiritus vana gloria, non prohibetur, sed intrat, & similiter ceteri veniunt, nec prohibentur, Ardens. horum Cor simile est communi diversorio, quod omne genus hominum, sive noti sive ignoti, sive boni sint sive mali, admittit: est simile cymba quassata, qua per omnes rimas bibit aquas: est simile urbi patenti & murorum ambitu carenti, qua facile invaditur: est simile vinea, sepimento & macerie destituta, cujus fructus depopulantur quicumque prætergrediuntur: est veluti domus sine seris & valvis, que prætereuntibus in stabulum sordidum est & sterquilimum, Granat. III. per

per Viam intelligo omnes *Securos*, quorum Cor longâ impietatis praxi, *instat via*, induratum, quoties enim talia audiuntur: Ist doch dieses oder jenes der getteime Landweg aller Welt / wer seuffte nicht? Wer wuchere nicht? Wer treibe nicht Hoffart? Wer liebet nicht das Zeitliche? Den Weg hab ich so vnd so lang getreten / ich kans numehr nicht lassen / was ich gestern hab gethan / daß mirs Gott vergebe / heute wil ich wieder dran / gönt mir Gott das Leben / hæc est *via impiorum* quæ perit, Psal. 1. hæc sunt illæ *nocentes via*, de quibus damnati conqueruntur, Sap. 5. hæc est illa *lata via*, quæ ducit ad interitum, Matth. 7. Ponit autem Christus duas causas, cur semen in hoc agro non sit frugiferum, prior *ex parte impiorum* est, quod Verbum & Sacramenta in via malitiæ suæ *conculcant*, sicut porcus margaritas, Matth. 7. posterior *ex parte Diabolorum*, quos scriptura nominat *aves* Abrahami sacrificium infestantes, Gen. 15. *volucres* immundas, Apoc. 18. v. 3. Midianitas Israelis sementem per dentes, Jud. 6. v. 3. ¶ Observa hic, I. quid circa primûm hunc agrum faciendum sit, piis & *Doctoribus & auditoribus*? quis respondebit rusticus, cingatur (1.) ager sepimento, ne fiat semita; fodatur (2.) profundius, ut terra semen recipiat; avibus (3.) terriculamenta ponantur. Quod itaque Ecclesiæ *fidum doctorem* attinet, idem faciat: *Sepimentum* (1.) necat variis dehortationibus, ut scil. auditores vanas cogitationes domi relinquunt, ut impia pravorum colloquia fugiant, ut hæreticorum conversationem detestentur, &c. Diligentius (2.) verbum Pastor inculcet, opportunè ac importunè instet, eadem subinde repetat, atque sic *circassum fodiat*, Luc. 13. v. 8. *Terriculamenta* (3.) ponat inculcando, quàm horribile sit, quod Diabolus hic dicitur intrare templa, nec modo templa, sed & oculos, aures, corpus, imò *ipsum Cor* hominum, verè hæc horrenda sunt, unde Dn. Philip. dicere est solitus, in toto N. T. nihil horribilius esse, quàm quod de Juda dicitur, Satanam ipse Cor intrasse, & hoc loco, Diabolum Semen verbi ex cordibus hominum eripere, ubi meritò monendî auditores, ut eo fortiùs Diabolo resistent, Jac. 4. v. 27. *Auditoribus* quod attinet, *Viam mundi* (1.) deserant, antiquam antiquæ *pravitatis semitam* relinquunt, *sepem* piis cogitationibus & meditationibus conficiant, se scil. audire verbum in conspectu Dei & omnium angelorum, 1. Cor. 11. ideoque magna opus esse devotione, *cum in templo Deum & angelos sciamus præsentés*, ut Brentius dicere solitus est. *Fodiant* (2.) pii audi-

*Quid faciendum
circa agrum
conculcatum,
& Doctoribus
& auditoribus*

prius auditores ad cor suum, non superficialiter audiant, sed sibi singula dicta quilibet putet & non aliis, ne itaque dicas, der vnd der ward heue redlich getroffen / sed proprium fodito agrum & zizaniorum satis erit. *Terri- culamenta* (3.) ponant auditores boni, psalmodiis & orationibus doc- mones abigant, cum primis finita concione, ubi nemo discedat nisi ere- cto prius orationis devotæ *crepitaculo*, quod enim est agrum sine terri- culamento relinquere hoc est sine precatione Templum deserere. ¶

*Satanas etiam
sacris cœtibus
se immiscet.*

Obserua II. Dæmonem sacris etiam cœtibus adesse & in medium Dei templum se ingerere, ut verbum ex cordibus hominum eripiat. Equi- dem *Bellarmin. lib. 3. de cultu imag. c. 5.* quando aliquot rationibus probare conatur, *Templa consecrata vere sancta, venerabilia & divina quadam virtute prædita esse, ibi ratione prima & quarta dicit, gentilium templa propterea fuisse polluta, quod fuerint domicilia demonum, catholicorum autem templa ideo sancta esse, quod dæmonibus careant, Ut enim principum domus sunt asyla, nec ibi lictores ulli manus injicere audent, ita etiam in templis Dæmones non sinuntur grassari, sed oratur Deus, advocantur angeli, rogantur sancti, ut in eo loco habitare dignentur, ideo pulsatur ostium, & sub- betur Diabolus recedere reliquiis introductis, &c.* Sed si Satanus verbum eripit ex auditorum cordibus, utiq; in Ecclesia erit, quemadmodum in medium filiorum Dei se ingessit, *Job. 1.* & quanti faceret illi Pon- tificiorum nugas, qui timere oblitus est, adeoq; nec gladiis fugatur aut hastis, *Job. 40.* multo minus benedictâ aquâ, campanarum sonitu, januarum pulsu, &c. Ideoq; in templi ostio aqua se aspergere ut Papi- sticum est, ita piis pretibus ibi contra Satanam se munire Christianum est. Dicamus ergo templum ingressuri: *Renuncio tibi Diabole & do me tibi Christe. Es würden uns gewiß die Haat zu Berg stehen / wenn wir mit seiblichen Augen sehen könten / wie der leidtge Sathan im Tempel Gottes so geschäftig sey? wie er mitten vnter der Predigt vmbher gehet vnd verschleust dem einen seine Augen durch den Schlass / dem andern seine Ohren / durch einen weschäftigen Nachbarn / dem dritten sein Herz / ut verbum quidem audiat, sed non emendetur, juxta exem- pla Eze, Pharaonis, Saulis, Iuda, Epulonis, &c. Sacc. & in hac malitia an Dæmon accusandus an excusandus? Si quis in platea quid reperiat & auferat, non statim Fur est, melius custodiri amissum debuisset, sic & tu tene ac probe custodi quod habes, alias tua magis oscitantia, quam Satana malitia eris accusanda, Chrylost. hom. 31. oper. imperf.*

Qui

Qui autem super petram.] Sequitur ager PETROSUS, cui ex sententia Christi conferendi, I. Omnes DELICATI, qui equidem *Ager Petrosus.* Christiani esse volunt, at non Cruciani, à cruce portari volunt, at non portare crucem, weiche Märterer / zarte Heiligen / audientes quidem verbum & cum gaudio etiam suscipientes, sed ad Tempus saltem, ratio est: Non habent radicem, canunt equidem: Des zeitlichen wil Ich gern empern / du wollest mir nur das Ewige gewehrn? Item: Nemen sie vns den Leib / Gut / Ehr / Kind vnd Weib / laß fahren dahin / sed in praxi, vel juxta Marcum *σκαυδαλιζονται* offenduntur, vel juxta nostrum Lucam, *ἀφίσταται* planè deficiunt, cum fundati non sint, sed mundana nimium diligant, sicut *αγοσκαίε* dicuntur temporaria, fluxa & caduca, 2. Cor. 4. v. 18. Heb. 11. v. 25. Sap. 4. v. 4. pertinent huc Iudas, Demas, dives adolescens, & alii. II. Ager petrosus sunt: Omnes INCONSTANTES, qui Tempori etiam serviunt, es heist auch mit ihnen ein Zeitslang / tales erant Baalite in utrumque latus claudicantes: Samaritani *ἐπαμφοτερίζοντες*: Episcopus Laodicensis neq; calidus neque frigidus: Ecebolus pro qualitate Dominorum suorum credens: aulici Constantini leviter modo hanc & modo illam amplectentes religionem: Interimista tempore patrum nostrorum, & talia exempla hodieque copiosa sunt, licet odiosa. III. Ager sunt Petrosus: omnes HYPOCRITÆ, qui pietatis saltem speciem habent, 2. Tim. 3. v. 5. Sie gleissen nur von aussen / quandoq; ad diem unum vel alterum (usi fortassis sacra cœna) in pietate fervent, ut pistoris fornax, Ose. 7. v. 6. adeoque eximium futuræ segetis specimen præ se ferunt, sed quod citò sit citò perit, paulo post omnis evanuit pietas, juxta versum: Principium fervet, medium tepet, ultima frigent. ¶ Observa hic, I. Quid faciendum sit *Quid circa agrum petrosum* circa agrum hunc petrosum & piis DOCTORIBUS & devotis AUDITORI- *faciendum &* BUS? Quivis respondebit rusticus: Marchasita vel emolliatur, vel lapides *auditoribus &* colligantur & de agro exportentur. DOCTORES itaq; quod attinet, si *Doctoribus.* (1.) corda auditorum sint dura & irreconciliabilia, emolliantur illa quinta petitione, ut & comminatione Christi: Sic pater meus cœlestis etiam vobis non remittentibus faciet, Matth. 18. v. 35. si (2.) corda auditorum sint inconstantia, moneantur homines ut solidum sit quod subest, ut sint in charitate fundati, in fide radicati, Col. 2. v. 7. ut tribulationis igne non offendantur, 1. Pet. 4. v. 12. ut perseverent, Matth. 10. v. 22. & fideles sint usque ad mortem, Apoc. 2. v. 10. Si autem (3.) quædam corda sint planè adaman-

tina, illis proponenda Christi tormenta, flagella, vulnera, &c. AUDITORES vero pii, circa agrum petrosum, orent (1.) Deum, ut cor lapideum auferat, Ezech. 36. v. 26. solidum (2.) fidei fundamentum sibi parent, ut cum Apostolo dicere queant, *certus sum*, Rom. 8. v. 38. *scio cui credidi*, 2. Tim. 1. v. 12. sint (3.) Patientes in cruce, considerantes vitæ æternæ gloriam, ad quam nostræ passiones condignæ non sunt, Rom. 8. v. 18. parati sint pro Christo pati, ut pro tribulatione temporali æternam accipiant requiem 2. Thes. 2. v. 6. ¶ Observa II. credentes fidem & gratiam Dei verè amittere posse, sicut hîc de aliquibus expressè dicitur, quod ad tempus credant, in tribulatione autem deficiant. Obvertunt quidem Calviniani hîc agi de fide temporariâ, Ergò non de verâ. Sed quod Christus dicit, cur nos etiam non diceremus. Christus autem dicit hos CREDIDISSE, Christus dicit non defuisse eis fidem veram, sed saltem in vera Fide CONSTANTIAM, & si auditores petrosi Veram fidem non habuissent, quomodo ab ea in tribulatione deficere potuissent? idem testantur exempla Saulis, 1. Sam. 16. v. 15. Salomonis, 1. Reg. 11. Davidis Psal. 51. v. 12. Iudæ, qui ex grege apostolico amitti non potuisset, si de illo grege non fuisset, Joh. 17. v. 12. Breviter: Spiritus atq; Fides, dominante cupidine carni, egreditur, quidam cum corvo Noæ exire & non redire possunt, Gen. 8. v. 8. quidam cum Simsone robur Spiritus amittunt, cum Delilæ, h. e. carni serviunt, Jud. 16. v. 16. quidam Domini gratiâ excidunt, quando conservo non remittunt, Matth. 18. quidam ut abscissi palmites ardescunt, cum bonos fructus non ferunt, Joh. 15. v. 2. 6.

Quod autem inter spinas. [August. serm. 7. de verb. Apost. dicit: Tu unaquæq; anima, quæ ad Christum accedis terra es spinosa & arida, nam si spinas non haberes Capiti Creatoris tui coronam spineam non imponeres? Sed maneamus nos in expositione Christi, qui dumetum hîc triplex facit, sata læta non parum impediens. I. est dumetum Sollicitudinis, ejusq; non legitimæ in cujusvis officio, sed prohibitiæ illius, quæ aliàs Avaritia & sollicitudo hujus vitæ dicitur, Luc. 21. v. 34. II. est dumetum Plutonis seu ammonis vel divitiarum, non sanè omnium, sed illarum quæ aliàs dicuntur injustæ, Syr. 5. v. 10. iniquæ, Luc. 16. v. 9. incertæ, 1. Tim. 6. v. 17. quibus cor apponitur, Psal. 62. v. 11. cum enim divitiæ cum labore acquirantur, cum timore custodiantur, cum cupiditate augeantur, cum dolore perdantur, quid labor, timor, cupiditas & dolor aliud sunt, quam punctiones spinarum cruciantes

ani-

Credentes fidem & Dei gratiam amittere possunt.

animam, Ardens. III. est *dumetum voluptatis*, quæ aliàs *concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum & vita superbia* dicitur, 1. Joh. 2. v. 15. Hæc sunt illa dumeta, quæ serpentes, bufones, & lacertas continent multiples, lædunt vel saltem retardant omnes pios nimium appropinquantes, & tandem infernali igne comburentur. ¶ Observa itaq; & hic, *Circa agrum spinosum quid faciendum.* I. quid circa agrum hunc spinosum sit faciendum & DOCTORIBUS & AUDITORIBUS? quivis respondebit rusticus, spinæ abscindendæ, ex agro portandæ & igne comburendæ sunt. DOCTORES ergo bipennem verbi assumant, & ex auditorum cordibus excindant, spinas curarum, opum ac voluptatum: *spinas curarum* extirpabunt illa dicta, quæ docent curis inanibus nec capillum capitis mutari, Matth. 5. v. 36. nec staturæ latum digitum addi posse, Matth. 6. v. 27. *spinas opum* eradicabunt dicta monentia, Christianum meritò contentum esse debere præsentibus, Heb. 13. v. 5. alimentis & vestimentis, 1. Tim. 6. v. 8. nudi enim in mundum venimus, & nudi abibimus, Job. 1. *spinas voluptatum* rescindet inculcata illarum vanitas: *Voluptas transit, peccatum manet, quod delectabas transit: quod pungit remansit*, Aug. AUDITORES etiam ipsi spinas has abjiciant, omnem *curam* in Dei gremium deponentes, Psal. 55. v. 23. 1. Pet. 5. v. 7. *Avaritiam* pellant meditatione dicti: *quid homini prodest si vel totum mundum lucretur*, &c. Matth. 16. v. 26. quoad *voluptates*, recordentur Schema hujus mundi transire, 1. Cor. 7. v. 31. unde carnis quidem cura habenda, sed non ad explendas *cupiditates*, Rom. 13. v. ult. ¶ Observa II. circa hunc agrum malè colligere *Anabaptistas*, alienum esse à Christiana pietate tenere propria, possidere divitias, & publico aliquo officio fungi, cum talibus conjuncte sint *cura*, quæ hic à Christo *spina* dicantur, Christianismi nostri sementem non parum impediens. Sed procedunt hi Fanatici ab eo quod est & fit *per accidens*, non enim *legitima divitiarum possessio*, nec *ordinaria officii sollicitudo*, nec *honestæ recreatio* Per se impedit verbi divini semen, sed tantum *abusus*, ob quem res ipsa rejici non debet, De divitiis res usque ad eò manifesta est, ut Matthæus expressè hic ponat, semen impedire *non divitias*, sed *divitiarum fallacias*, & Chryl. pulchrè: *non seculum interdixit Dominus* (notate Monachi) *sed seculi sollicitudinem, non divitias damnavit, sed divitiarum fraudes.*

Qui autem in terram bonam.] Omnia circa hunc agrum jucunda sunt, dicit enim Christus de his (1.) quod *verbum Dei audiant*,

p̄ii non obturant aures, P̄sal. 58. v. 5. non dicunt se audire nolle, Jerem. 44. v. 16. non quærun̄t latebras, somnia cum *Enthusiasticis* expectantes, sed *audiunt verbum*, sicque sunt ex Deo, Joh. 8. v. 47. 10. v. 27. Matthæus (2.) addit, hos verbum non modo audire, sed & *intelligere*, σὺνίμει, respondet Hebræo שָׂחַל Sachal, notans *industriam insignem, accuratam & gravam considerationem, animumq; attentum & diligentissimum*. Marcus (3.) addit hos verbum *suscipere* ἀρδεχομαι, est *benignè, cupide excipere*, non aliter ac si quis hospitem amicissimum suscipiat; pii enim verbum suscipiunt *cum omni alacritate*, Act. 17. v. 11. *non ut hominum, sed ut Dei verbum*, 1. Thef. 2. v. 14. Lucas (4.) de his dicit, quod verbum Dei *in corde bono retineant*, κατέχουσιν, & reperitur hæc vox *de incarceratis*, Gen. 39. v. 20. ut & de Elezaro *hospite*, quem Rebecca agnati libenter diutius retinissent, ipse vero dicit: μὴ κατέχετέ με, Gen. 24. v. 56. Pii enim verbum infernalibus corvis non obijciunt, sed illorum Cor verbi quasi *Carcer* est, verbum illis *hospes gratissimus* est, hinc *tenent* quod habent, Apoc. 2. v. 25. omnia probant, sed quod bonum *retinent*, 1. Thef. 5. v. 21. servamur enim per Evangelium, *si retinemus*, 1. Cor. 15. v. 2. Porro (5.) de his dicitur, quod *fructum ferant*, h. e. credunt in Christum, agunt pœnitentiam, exercent se in omni opere bono, talia enim sunt *fructus pœnitentia*, Matth. 3. *fructus spiritus*, Gal. 5. v. 22. *fructus justicie*, Phil. 1. v. 11. Tandem (6.) additur: *In patientia*: segetes enim priusquam maturescant, sustinere coguntur nives, pruinas, imbres, grandines, &c. sic circa verbi auditum & verum Christianismum variæ oriuntur tempestates, quæ messem in herba perdere poterant, sed *patientia* nobis opus est, Heb. 10. v. 36. quia preciosum est, *patientem esse*, & Dei expectare bonitatem, Thren. 3. v. 26. ¶ Observa hic, coronidis loco, qualitates boni agri Christianis studiosè affectandas, Fertilis ager *niger* est, *pinguis* est, *mollis* est (sein mürb vnd löcker) *fecundus* est. Sic Christianus, *niger* sit ex calore persecutionum; *pinguis* sit ex Christi sanguine & merito, *sein fleblich/er sol an Christi Verdienst fleben/hangen vnd hafften/wie eine Klett am Nocke* ut illustris illa dixit: *mollis* sit Christianus ex cruce & tentatione, *das Creuz machet die Christen wol mürbe: fecundus* sit in bonis operibus. Simus talis ager, utque simus Deum assiduis precibus *oremus*, & fructum, ex altissimi benedictione, *centuplum proferemus*.

*Qualitas boni
agri Christianis
imitanda.*

FINIS.